

LBRIS

We know
books

Irinel Dumitru Samoilă

Dreptul la apărare al acuzatului

Editura
Samangiu
2022

CUPRINS

TITLUL I. CONSIDERAȚIUNI INTRODUCTIVE	1
Capitolul I. Premise funcționale și spectre de percepție asupra conținutului	1
§1. Deziderat	1
§2. Relevanța științifică	1
§3. Relevanța practică	2
§4. Necesitatea de restrângere a câmpului de analiză	3
§5. Lipsa perspectivei de drept comparat	4
§6. Viziunea personală	5
Capitolul al II-lea. Noțiuni, justificare și precizări noționale	6
§1. Noțiune	6
§2. Justificare	7
§3. Precizări noționale	8
TITLUL AL II-LEA. ORGANIZAREA DREPTULUI LA APĂRARE AL ACUZATULUI	19
Capitolul I. Izvoare. Sistemul de repere, garanții și standarde	19
Capitolul al II-lea. Relaționarea cu principiile fundamentale	22
TITLUL AL III-LEA. ACTIVITATEA ÎN TIMP A DREPTULUI LA APĂRARE AL ACUZATULUI	29
Capitolul I. Titulari și limite	29
Capitolul al II-lea. Anterior punerii sub acuzație (instituția făptuitorului)	31

Capitolul al III-lea. Momentele acuzației	39
<i>Secțiunea 1. Nașterea acuzației (instituția suspectului)</i>	40
§1. Efectuarea în continuare a urmăririi penale [art. 305 alin. (3)]	41
§2. Extinderea urmăririi penale față de același suspect, pentru săvârșirea altor fapte [art. 311 alin. (1) coroborat cu alin. (2)]	42
§3. Începerea urmăririi penale în cazul infracțiunii de audiență [art. 360 alin. (2)]	42
§4. Reactivarea acuzației	44
<i>Secțiunea a 2-a. Evoluția acuzației</i>	45
§1. Extinderea urmăririi penale față alte persoane, pentru participarea la aceeași faptă cu cea deja reproșată suspectului [art. 311 alin. (1) coroborat cu alin. (4) teza I], urmată de schimbarea încadrării juridice față de suspectul inițial [art. 311 alin. (1)]	46
§2. Punerea în mișcare a acțiunii penale (art. 309)	48
§3. Schimbarea încadrării juridice față de inculpat [art. 311 alin. (1) sau art. 386] și extinderea acțiunii penale [art. 311 alin. (5)]	54
<i>Secțiunea a 3-a. Stingerea acuzației</i>	57

TITLUL AL IV-LEA. GARANȚIILE DREPTULUI LA APĂRARE AL ACUZATULUI	61
Capitolul I. Precizări introductive	61
Capitolul al II-lea. Timpul necesar pregătirii apărării	63
Capitolul al III-lea. Înțelegerea procedurii judiciare	67
<i>Secțiunea 1. Folosirea limbii oficiale sau a limbii materne</i>	68
<i>Secțiunea a 2-a. Dreptul la un interpret</i>	69
<i>Secțiunea a 3-a. Alte facilități privind înțelegerea procedurii</i>	76

Capitolul al IV-lea. Informarea	77
<i>Secțiunea 1. Informarea despre drepturi</i>	78
<i>Secțiunea a 2-a. Alte informări</i>	80
§1. Informarea despre acuzație	81
1.1. Regimul juridic	82
1.2. Geneza și momentele raportului	83
1.3. Manifestarea procedurală a raportului	86
1.4. Obiectul raportului	89
1.5. Stingerea raportului	93
1.6. Concluzii	93
§2. Accesul la materialul documentar al cauzei	94
2.1. Excepția 1 – restricționarea generală a accesului, în privința întregului material de urmărire penală	95
2.2. Excepția 2 – restricționarea parțială a accesului, în privința materialului rezultat din supravegherea tehnică	96
2.3. Excepția 3 – restricționarea parțială a accesului, în privința informațiilor clasificate	103
2.4. Excepția 4 – restricționarea parțială a accesului, cu ocazia soluționării unor chestiuni accesorii celei principale, pe parcursul urmăririi penale	114
2.5. Excepția 5 – restricționarea pe cale judiciară a accesului, în privința anumitor materiale ale cauzei	118
Capitolul al V-lea. Participarea la procedură	122
<i>Secțiunea 1. Prezența personală a acuzatului</i>	123
<i>Secțiunea a 2-a. Participarea mijlocită</i>	138
§1. Reprezentarea judiciară și reprezentarea juridică	138
§2. Asistența juridică	143
§3. Avocatul	154
3.1. Incompatibilitatea avocatului	155
3.2. Avocatul și ceilalți furnizori de asistență juridică	158

3.3. Avocatul din oficiu _____	163
3.4. Prerogativele avocatului _____	165

Capitolul al VI-lea. Necontributivitatea _____ 174

Secțiunea 1. Dreptul la tăcere _____ 175

Secțiunea a 2-a. Dreptul la neautoincriminare _____ 180

Secțiunea a 3-a. Alte excepții de la contributivitate _____ 199

Capitolul al VII-lea. Folosirea căilor de atac _____ 212

**TITLUL AL V-LEA. EXERCITAREA CONCRETĂ A
DREPTULUI LA APĂRARE AL ACUZATULUI _____ 239**

Capitolul I. Felurile apărării _____ 239

Capitolul al II-lea. Instrumentele apărării _____ 244

Secțiunea 1. Instrumentele expositive _____ 247

§1. Declarația _____ 247

§2. Explicațiile _____ 249

§3. Concluziile _____ 251

§4. Ultimul cuvânt _____ 256

Secțiunea a 2-a. Instrumentele opozitive _____ 257

§1. Plângerea _____ 258

§2. Obiecțiile și obiecțiunile _____ 261

§3. Excepția _____ 262

*Secțiunea a 3-a. Instrumentele solicitative și
instrumentele mixte _____ 263*

§1. Cererea _____ 263

§2. Memoriul _____ 265

**Capitolul al III-lea. Formele concrete de
manifestare a apărării _____ 267**

*Secțiunea 1. Preîntâmpinarea obținerii
informațiilor _____ 269*

Secțiunea a 2-a. Obținerea informațiilor _____ 272

Secțiunea a 3-a. Furnizarea informațiilor _____ 278

*Secțiunea a 4-a. Analiza, procesarea și
valorificarea informațiilor _____ 284*

TITLUL AL VI-LEA. ÎN LOC DE CONCLUZII.	
SANȚIUNILE ÎN CAZ DE ÎNCĂLCARE A DREPTULUI LA APĂRARE AL ACUZATULUI	287
Capitolul I. Concepte preliminare	288
Capitolul al II-lea. Probleme curente acute	296
<i>Secțiunea 1. Problematika insuficienței regimului juridic actual al nulității relative</i>	296
<i>Secțiunea a 2-a. Problematika probelor obținute în etapa urmării penale în rem</i>	307
<i>Secțiunea a 3-a. Problematika înlăturării din apreciere a anumitor probe</i>	314
<i>Secțiunea a 4-a. Problematika conceptelor de loialitate și excluziune</i>	316
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	321

TITLUL I. CONSIDERAȚIUNI INTRODUCTIVE

Capitolul I. Premise funcționale și spectre de percepție asupra conținutului

§1. Deziderat

1. Cu cât este cercetată mai mult o regulă de drept, cu atât pot fi identificate mai multe excepții, iar cu cât sunt cercetate mai mult excepțiile, cu atât regula rămâne mai puțin regulă. În acest context, scopul prezentei lucrări nu este acela de a trata întreaga materie sau toate problemele ce grevează dreptul la apărare al acuzatului, ci doar acela de a fixa anumite paradigme și idei fundamentale, clare și de netăgăduit, în raport de care atât interpretările, cât și eventualele ajustări legislative viitoare să fie mai lesne de justificat și asimilat. Cu alte cuvinte, lucrarea de față reprezintă o *tentativă de regularizare* a dreptului la apărare al acuzatului, de plasare a acestuia în cadrul unor limite prestabilite și vizibile, prin elaborarea unui set de reguli apriorice, simple și general valabile.

§2. Relevanța științifică

2. Deși este foarte adevărat faptul că nu poate fi prezentat exhaustiv ceea ce legea a prezentat temperat, consider că nici nu poate exista moderațiune acolo unde o lămurire este stringentă. În acest context, observând faptul că dreptul la apărare este omniprezent, atât pe parcursul întregului proces penal, cât și în cuprinsul fiecărei proceduri judiciare individuale, pentru a nu pierde din vedere chestiunile netranșate în detrimentul celor unanim acceptate, prezenta lucrare își propune a trata, cu prevalență, anumite aspecte controversate ce guvernează materia în discuție, urmând ca aspectele deja împământenite să beneficieze de o tratare subsidiară. În concret, în cadrul fiecărui subiect particular supus analizei, urmează a fi expuse câteva reguli generale după care funcționează respectiva instituție de

drept, pentru ca, mai apoi, să fie tratate excepțiile de la aceste reguli sau chestiunile sensibile ce grevează respectivul subiect.

De asemenea, propunerile de interpretare și optimizare a cadrului normativ vor fi formulate în considerarea principiului minimeii intervenții și deci, pe cât de mult posibil, cu intenția salvagădării formei actuale a normei vizate. Ceea ce propun astfel sunt doar viziuni și paradigme diferite, ce poartă însă asupra aceluiași instituții și/sau interpretări clasice. Ca atare, caracterul inovativ al ideilor prezentate constă, mai mult, în lărgirea viziunii asupra unui anumit reper juridic, dincolo chiar de aparentele sale limite actuale, fapt care să conducă spre o sporită operaționalizare a acestuia. Pe de altă parte, dincolo de unele rezolvări noi propuse, în raport de anumite probleme izolate de drept, prezenta lucrare își propune inclusiv revalidarea anumitor reguli clasice, prin intermediul cărora s-a ajuns sau se poate ajunge la rezultate juridice corecte.

Mai mult ca orice însă, prezenta lucrare se dorește a fi o încercare de organizare a dreptului la apărare al acuzatului, de aducere, sub același acoperământ, a tuturor reperelor juridice individuale ce compun materia și, mai apoi, de așezare a acestora într-o structură unitară și coerentă, prin identificarea, ierarhizarea, delimitarea, compararea și tratarea lor.

§3. Relevanța practică

3. Pentru ca prezentul studiu să poată avea și o reală utilitate practică, îmi propun identificarea unui model schematic și abstract al apărării acuzatului, care, pe parcursul procesului penal, să poată fi ajustat, în raport de particularitățile fiecărei cauze date. Cu alte cuvinte, voi încerca inclusiv un exercițiu de *standardizare a apărării acuzatului*, modelul teoretic astfel obținut dorindu-se a produce mai multe avantaje: în primul rând, s-ar constitui într-un etalon de comparație, în raport de care să se poată modula activitatea curentă desfășurată în exercitarea concretă a dreptului, de către titularii săi, în cursul procesului penal sau al procedurii judiciare date; în al doilea rând, ar putea reprezenta un model de referință în privința îndeplinirii obliga-

țiilor de către organele judiciare, ce au însărcinări exprese în procesul de efectivizare a dreptului la apărare al acuzatului, valorificabil tot pe parcursul procedurilor pendinte; în al treilea rând, standardizarea materiei în discuție ar putea ușura anumite verificări *a posteriori* asupra echității procedurii judiciare finalizate, prin prisma respectării dreptului la apărare al acuzatului pe parcursul acesteia. Și acest demers ar avea un rol practic, întrucât ar releva, cu mai mare ușurință, remediile juridice aplicabile în cazul nesocotirii dreptului, tocmai în vederea reinstaurării deplinei legalități și repunerii acuzatului în deplinătatea posibilităților de a-și realiza interesul.

Ș4. Necesitatea de restrângere a câmpului de analiză

4. Majoritatea lucrărilor de acest tip, datorită caracterului de nișă al subiectelor tratate, au marele avantaj de a putea emana exhaustivitate. În cazul de față însă, valabil este tocmai contrariul, întrucât este greu de identificat o normă de drept procesual penal care să nu refere și o oarecare influență asupra dreptului la apărare, o *doză de drept la apărare*, fie în privința permisivității, fie în privința îngrădirii acestuia. Iar ceea ce realitatea curentă reclamă este sinteza, mai mult chiar decât exhaustivitatea. Așadar, amplitudinea subiectului de studiu face ca analiza exhaustivă să fie una grea spre imposibilă, în orice caz însă, incompatibilă cu normele academice care caracterizează un asemenea tip de lucrare științifică.

Pe de altă parte, întrucât diverse repere componente ale materiei în discuție au făcut deja obiectul unor studii doctrinare izolate și de amplitudine, din rațiuni de concizie și inteligibilitate, pe parcursul prezentei lucrări, respectivele vor fi analizate doar *mutatis mutandis*, pe criteriul contributivității lor la exercițiul demonstrativ propus. Așadar, acolo unde ideile referite deja își păstrează valabilitatea, reluarea acestora va fi una minimală, fiind preferată trimiterea la sursa primară.

§5. Lipsa perspectivei de drept comparat

5. Fără a nega importanța tratării comparate a dreptului la apărare al acuzatului, în raport de reglementările legislative cuprinse în sistemele de drept ale unor alte state, consider că acest demers este imposibil de efectuat pe calea prezentei lucrări, din cel puțin două considerente. Primul dintre acestea ține de eficiența și concizia materialului astfel obținut, în condițiile în care o analiză comparativă exhaustivă a reperelor ce alcătuiesc dreptul studiat, în raport de reglementările acestora din cuprinsul legislațiilor altor state, ar conduce la elaborarea unei lucrări de foarte mari dimensiuni, incompatibilă cu normele academice comune. Cel de-al doilea considerent este unul legat de rațiune și substanță: experiența judiciară a ultimilor ani a demonstrat faptul că transplanturile juridice sunt foarte greu de asimilat pe plan intern, iar rezultatele generate astfel sunt infime, departe de cele scontate la momentul implantării respectivelor grefe. Aceasta se datorează inclusiv faptului că este foarte dificil a transla un mănunchi de norme juridice de proveniență extranee, fără ca întreg mediul juridic/judiciar nativ să fie perfect acordat la tradiția juridică și filozofia constructivă ce caracterizează sistemul de proveniență. Preciez astfel că, prin transplantarea juridică neacordată, s-a produs o inflație de drepturi și prerogative, corelativ unei deflații de sancțiuni corespunzătoare nerespectării acestora. Așadar, o ineficiență a normelor implementate și un dezechilibru major al întregului sistem de drept procesual astfel influențat, demers ce nu a produs nimic din ce era preconizat să producă, ci, din contră: au fost și sunt în continuare necesare intervențiile sancționatorii ale Curții Constituționale, precum și ale legiuitorului, pentru a corecta deficiențele și dezechilibrele create pe această cale și a repune astfel participanții procesuali pe poziții de deplină echitate. Or, cam același ar fi și rezultatul unui studiu comparat al dreptului la apărare al acuzatului: fără o deplină cunoaștere a filonului de proveniență și a ideilor structurale ce îl compun, a contextelor sociale și politice în care s-au născut și evoluat respectivele sisteme de drept, compararea acestora cu sistemul procesual penal român s-ar constitui într-un

exercițiu pur teoretic, fără o reală aplicabilitate practică și fără reale șanse de a fi vreodată valorificat, o simplă formă fără fond.

Pe de altă parte, ca orice alte materii, inclusiv cea a dreptului este tributară erelor și regimurilor politice pe care le traversează, tradiția juridică fiind puternic influențată de acești factori. Or, s-a demonstrat deja faptul că regimul democratic din România nu are un fundament destul de îndelungat și solid, pentru a putea asimila corespunzător instituții de drept dezvoltate, de-a lungul vremii, în democrații mult mai bine consolidate. Din acest motiv, în momentele de restriște, raportarea s-a efectuat, tot timpul, la lucruri deja împământenite, totul în ideea de a prezerva o oarecare securitate și continuitate de viziune juridică.

Acestea sunt motivele pentru care perspectiva de drept comparat asupra materiei nu va beneficia de niciun fel de abordare. Prezenta lucrare își propune o abordare pe verticală a reperelor ce compun dreptul la apărare al acuzatului, comparația urmând totuși a fi făcută, însă în raport de standardele universal acceptate și statornicite în timp, dintre cele internaționale amintind Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și jurisprudența consolidată în jurul acesteia, iar dintre cele naționale Constituția, legislația infra-constituțională și jurisprudența consolidată în jurul celor două izvoare interne de drept.

§6. Viziunea personală

6. Consider că informația judiciară este exclusiv de două feluri, respectiv factualitatea și juridicitatea, iar procedura judiciară penală nu este altceva decât un „joc” al acestor tipuri de informații. Iar ca orice joc, și aceasta are nevoie de jucători (acuzarea și apărarea), precum și de un arbitru (judecătorul). Cel care controlează informația controlează și rezultatul (soluția judiciară). Regula principală și nescrisă a jocului constă în obținerea, prelucrarea și furnizarea informației judiciare, pentru obținerea unui cât mai bun rezultat de fiecare dintre jucătorii implicați. În această linie de idei, legea nu prevede decât regulile după care se desfășoară jocul, nu și rezultatul acestuia. Aceasta este metoda aleasă pentru prezentarea anumitor idei pe parcursul